

ENTRE**COMP**EDU

Module 4: Evaluatie

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

EntreCompEdu is co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union. The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Inhoud

Module 4

3

4.1 Controleren van en verslag uitbrengen over leerlingen hun vooruitgang in ondernemerschapsleren.....5

4.2 Feedback met betrekking tot ondernemerschapsleren delen 19

4.3 Vooruitgang en prestaties vieren30

Module Summary

Title	Assessment
Aims	To highlight the kind of assessment practices that can support entrepreneurial learning
Description	This module describes the kind of assessment practices appropriate to entrepreneurial learning. It begins by outlining why we assess and highlights the importance of integrating assessment through the learning process. Practical suggestions are provided to address the challenges associated with assessing particular areas, such as a sense of initiative and creativity. The module emphasizes the value of fostering student-led assessment, the key role of high-quality feedback and the need for educators to celebrate student progress and achievements in a range of real-life contexts.
Intended learning outcomes	By the end of this module you should: <ul style="list-style-type: none"> • suggest opportunities to assess entrepreneurial learning in appropriate ways • reflect on how you might encourage learners to take more responsibility for their own assessment • explain why feedback is important and what this might look like in entrepreneurial learning • share how you might celebrate learners' entrepreneurial progress and achievements
Main learning methods	<ul style="list-style-type: none"> • Guided reading • Video observations • Creative exercises • Self-directed activities • Reflecting on personal experience
Content	4.1 Checking and reporting on students' progress in entrepreneurial learning 4.2 Sharing feedback on entrepreneurial learning 4.3 Celebrating progress and achievement
Assessment	Self-assessment exercises
Indicative time	3 hours

Video Introduction to Module 4

Watch this short video introduction to Module 4.

Link <https://youtu.be/qS-CquhpOr4>

4.1 Controleren van en verslag uitbrengen over leerlingen hun vooruitgang in ondernemerschapsleren

Wat schiet er in je gedachten als je denkt aan de woorden "vooruitgang" en "prestatie?"¹ Wat zouden leerlingen antwoorden?

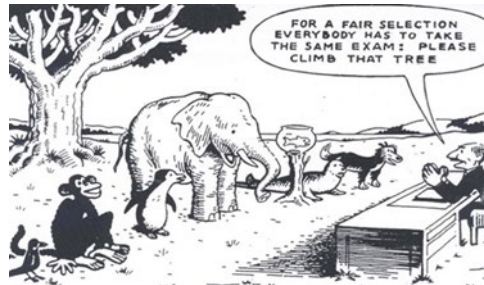
Simpel uitgedrukt, zou je vooruitgang in leren kunnen beschrijven als het verwerven van kennis en begrip, vaardigheden en attitudes door leerlingen tussen twee punten, bv. tussen begin en einde van een les of hoofdstuk of werkstuk. Er bestaan verschillende evaluatietools om deze verworvenheden te meten. Leerlingen kunnen dezelfde voor-en-na-test doen en de resultaten vergelijken. Dit kan licht werpen op de "toegevoegde waarde" in leerlingen hun leren over een bepaalde periode. Wat echter moeilijker is (en controversiëler), is bepalen wat deze vooruitgang veroorzaakt heeft en hoe gegevens hierover gebruikt worden om bv. de effectiviteit van de leerkracht te meten.

Gezien de aard van wat het betekent om ondernemend te zijn, is leerlingen hun vooruitgang meten in harde cijfers niet voor de hand liggend. Hoe ga je bijvoorbeeld een cijfer plakken op leerlingen hun ontwikkeling op het vlak van creativiteit, risico's nemen en omgaan met twijfel? Veel onderwijsspecialisten wijzen erop dat leerlingen geen vooruitgang maken op een lineaire manier maar eerder met horten en stoten. En elke leerling is een individu met unieke omstandigheden wat betekent dat het opvolgen van hun "vooruitgang" altijd onderhevig is aan voorwaarden. Kijk naar deze cartoon i.v.m. evaluatie die je op

¹ Het is interessant te weten dat de term "assessment" (evalueren) afgeleid is van het Latijnse woord "assidere", wat "bij of naast iemand zitten" betekent. (Wiggins 1993).

veel internetsites terugvindt. Wat is de sleutelboodschap? Wat zijn de gevolgen voor het evalueren van ondernemerschapsonderwijs?

Figuur 4.1. Cartoon die uitdagingen bij evaluatie uitbeeldt

Bron: <https://scribblesandscrolls.files.wordpress.com/2014/07/assessment-cartoon.jpg>

Het wordt gemakkelijk over het hoofd gezien dat evaluatie zelf een zaak is van afleiden wat leerlingen weten, begrijpen en kunnen op bepaalde momenten, omdat we niet in hun hoofd kunnen kijken².

Boven alles is het belangrijk dat elke evaluatietaak valide en betrouwbaar is: valide betekent dat het meet wat het beweert te meten en betrouwbaar dat de resultaten erg gelijkaardig zouden zijn, mocht de taak in een andere context herhaald worden. Met andere woorden: een betrouwbare test wil zeggen dat leerlingen die de test afleggen dezelfde score zouden halen los van waar of wanneer ze hem afleggen. Een illustratie van validiteit: stel dat je mogelijke veranderingen in de leerlingen hun ondernemersattitudes over een gans schooljaar wil meten. Misschien kies je voor een vragenlijst als je belangrijkste evaluatie-instrument. Je zou moeten nadenken over de verwoording van je vragen en de meetschaal. Als je bijvoorbeeld aan de leerlingen vraagt: "Hoe vaak heb je een idee voor je klas gepresenteerd tijdens de voorbije maand?" Een

² Paul Black & Dylan Wiliam (2018) 'Classroom assessment and pedagogy, Assessment', in Education: Principles, Policy & Practice, 25:6, 551-575. Assessment beschrijft over het algemeen een beoordeling van de prestaties en het verwezenlijken van leerdoelstellingen van een individuele leerling. Evaluatie daarentegen verwijst naar beoordeling van de effectiviteit van scholen, schoolsystemen en beleid. Zie Nusche, D., Laveault, D., MacBeath, J. and Santiago, P. (2012) OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: New Zealand 2011. Paris: OECD Publishing.

numerieke schaal (0--- 1----2-----3-----4---5+ keer) is meer valide dan woorden zoals “zelden”, “soms” en “vaak” omdat leerlingen deze woorden op verschillende wijze kunnen interpreteren. Eén student denkt misschien dat “soms” overeenkomt met 2 keer, een andere 3 keer.

Het is ook belangrijk dat leerkrachten en leerlingen duidelijk weten wat het doel van elke evaluatietaak is en hoe de resultaten gebruikt zullen worden. Breed genomen zijn er drie redenen voor evaluatie en elke heeft haar plaats in ondernemerschapsleren.

- te weten komen welke fase, niveau of norm zij bereikt hebben, vaak in vergelijking met hun gelijken, zodat we hier verslag over kunnen uitbrengen (evaluatie van het geleerde)
- om te bepalen wat leerlingen goed aan het doen zijn, hun werkpunten en als een actieplan om deze werkpunten aan te pakken (evaluatie in functie van het leren)
- om leerlingen hun verantwoordelijkheid in het evalueren van hun eigen vooruitgang aan te moedigen (evaluatie als deel van het leren).

EntreComp kan gebruikt worden als referentiepunt voor elk van deze benaderingswijzen van evaluatie (zie Tabel 4.1 onder).

	Evaluatie in functie van het leren	Evaluatie van het geleerde	Evaluatie als deel van het leren
Doel	Te weten wat leerlingen goed doen, wat werkpunten zijn en hoe ze dit	Om vast te stellen welk “niveau” of welke “fase” leerlingen bereikt hebben, in vergelijking met wat je op hun leeftijd mag verwachten of	Voor leerlingen om na te denken over hun leren terwijl ze er mee bezig zijn zodat ze vooruitgang kunnen boeken.

	kunnen aanpakken	de vooropgestelde criteria.	
Aangestuurd door	Leerkrachten	Leerkrachten	Leerlingen
EntreComp referentie	EntreComp leerresultaten kunnen gebruikt worden om "Ik kan..." doelen te stellen en succescriteria in lessen te delen.	EntreComps bekwaamheidsniveau's kunnen gebruikt worden met summatief doel om de vooruitgang van leerlingen te controleren op verschillende punten in een project.	Leerlingen kunnen hun eigen vooruitgang in het tonen van ondernemerscompetenties opvolgen en bespreken.

Tabel 4.1 Manieren om EntreComp te gebruiken als ondersteuning voor je evaluatiepraktijk

Optional Going deeper 4.1: Assessment and Creativity

Need to know more background on assessment and creativity? Go Deeper 4.1 provides you with insights and detail. To access, click [here](#)

Link: https://issuu.com/bantaniedu/docs/entrecompedu_cpd_module_4_-_go_deeper_4.1

Evaluatie van het geleerde

Het is gebruikelijk om evaluatie gelijk te stellen met testen en examens over wat leerlingen weten, begrijpen en kunnen, meestal gebruikt op het einde **van** een bepaalde periode. Zo een evaluatie van het geleerde biedt leerkrachten, ouders,

werkgevers en de leerlingen zelf informatie over het behaalde niveau of standaard. Het komt tegemoet aan de nood om te volgen en verslag uit te brengen.

In Entrecomp is er een korte beschrijving van de vier beheersingsniveaus samen met 1 samenvattend woord om elk niveau te karakteriseren (Tabel 4.2). Bij het **Basisniveau** is bijvoorbeeld het hoofddoel van de ondernemerschapservaring om te "ontdekken" en "verkennen." Op het **tussenniveau**, gaan leerlingen eerder naar "experimenteren" en "uitdagen." Op het **Gevorderde niveau**, zullen leerlingen hun begrip "verbeteren" en "versterken", terwijl "uitbreiden" en "transformeren" de twee woorden zijn die het hoogste competentieniveau **Expert** karakteriseren.³

Meer uitleg voor elk van deze kernwoorden laat ons toe om begrip op te bouwen over hoe leerlingen in hun competenties vooruitgang kunnen boeken en helpt om na te denken over leeractiviteiten die deze vooruitgang ondersteunen.

EntreComp Progression Model			
Foundation - Relying on support from others		Intermediate- Building independence	
Under direct supervision. (Includes, for example, support by teachers, mentors, peers, advisors, or consultancy services)	With reduced support from others, some autonomy and together with my peers.	On my own and together with my peers.	Taking and sharing some responsibilities.
1. Discover Level 1 focuses mainly on discovering your qualities, potential, interests and wishes. It also focuses on recognising different types of problems and needs that can be solved creatively, and on developing individual skills and attitudes.	2. Explore Level 2 focuses on exploring different approaches to problems, concentrating on diversity and developing social skills and attitudes.	3. Experiment Level 3 focuses on critical thinking and on experimenting with creating value, for instance through practical entrepreneurial experiences.	4. Dare Level 4 focuses on turning ideas into action in 'real life' and taking responsibility for this.

³ Gelijkaardige taal wordt gebruikt door EntreCompEdu dat een op uitbreiding gerichte pedagogische aanpak ziet als de hoogste graad van professionele ontwikkeling.

Advanced - Taking responsibility		Expert - Driving transformation, innovation, and growth	
With some guidance and together with others.	Taking responsibility for making decisions and working with others.	Taking responsibility for contributing to complex developments in a specific field.	Contributing substantially to the development of the specific field.
5. Improve Level 4 focuses on improving your skills for turning ideas into action, taking increasing responsibility for creating value, and developing knowledge about entrepreneurship.	6. Reinforce Level 6 focuses on working with others, using the knowledge you have to generate value, dealing with increasingly complex challenges.	7. Expand Level 7 focuses on the competences needed to deal with complex challenges, handling a constantly changing environment where the degree of uncertainty is high,	8. Transform Level 8 focuses on emerging challenges by developing new knowledge, through research and development and innovation capabilities to achieve excellence and transform the ways things are done.

Tabel 4.2 Progressieniveaus in EntreComp

Evaluatie in functie van het leren

Nochtans vertellen onderzoekers ons dat evaluatiepraktijken die het meeste verschil maken in het verbeteren van het leren, de formatieve zijn, waar evaluatie gebruikt wordt **in functie van** het leren. Zo kan de juiste doorlopende feedback leerlingen bijvoorbeeld helpen om te leren uit hun ervaringen (zie sectie 4.2). De ironie is dat wanneer formatieve evaluatie goed gebruikt wordt, de testcores verhogen.⁴ En er is aanzienlijk bewijs dat de nadruk zou moeten liggen op formatieve evaluatie, vooral tijdens de lagere school.⁵

Veel literatuur i.v.m. ondernemerschapsonderwijs beveelt het gebruik van evaluatie als leerstrategie aan. Leerkrachten worden aangemoedigd om hun leerdoelstellingen en evaluatiecriteria te delen met leerlingen zodat er geen

⁴ Kingston, N. M., & Nash, B. (2015). Erratum. Educational Measurement: Issues and Practice, 34(1), 55

⁵ Zie bijvoorbeeld, Harlen, W. And Johnson, S. (2014) A review of current thinking and practices in assessment in relation to the Primary Years Programme, beschikbaar op: <https://www.ibo.org/globalassets/publications/ib-research/assessmentintheyypfinalreport.pdf>

geheimen zijn. Leerlingen hoeven niet te raden waar leerkrachten naar op zoek gaan, want het evaluatieproces is zichtbaar voor iedereen en wordt door iedereen begrepen.

Evaluatie van het geleerde en in functie van het leren hebben beiden een ander doel bij het bepalen waar leerlingen staan in hun leren en hoe ze zich kunnen verbeteren. Ze zijn allebei op hun eigen vlak belangrijk, maar gaan nog niet ver genoeg als we willen dat leerlingen onafhankelijk in hun leren worden en het soort ondernemerscompetenties vertonen waar zo veel vraag naar is. Bekijk de voorbeelden in Kader 1.

- 1.2 Creativiteit bv. innovatieve benaderingen verkennen en er mee experimenteren.
- 2.1 Zelfbewustzijn en zelfkracht bv. sterktes en zwaktes van het individu of van de groep identificeren en evalueren.
- 3.1 Initiatief nemen bv. onafhankelijk handelen en werken om doelen te bereiken.
- 3.2 Planning en management bv. de prioriteiten noodzakelijk om te verbeteren identificeren en bepalen hoe ze bereikt kunnen worden.
- 3.3 Omgaan met onzekerheid, twijfel en risico bv. adequaat en flexibel omgaan met snel veranderende situaties.
- 3.5 Leren door ervaring bv. reflecteren over en leren uit zowel succes als mislukking.

Kader 1. Voorbeelden van leerresultaten voor verschillende ondernemerscompetenties in EntreComp

Deze competenties lenen zich niet tot traditionele evaluatiepraktijken, waar leerlingen met pen en papier testen afleggen aan het einde van een bepaalde periode. De Ga Dieper 4.1 oefening bespreekt de uitdagingen die zich voordoen bij het beoordelen van creativiteit, terwijl Ga Dieper 4.3 bekijkt hoe het begrip "mislukking" iets is dat omarmd moet worden in ondernemerschapslernen, dit in tegenstelling tot een meer conventionele denkwijze i.v.m. evalueren.

Evaluatie als deel van het leren

En dus is er een noodzaak voor scholen en hogescholen om anders te gaan denken over hoe ze ondernemerscompetenties evalueren. Er bestaat heel wat steun voor evaluatie **als** leeropportunity voor leerlingen. Met andere woorden, wanneer leerlingen taken opnemen maakt evaluatie integraal deel uit

van wat ze aan het doen zijn. Het wordt niet aanzien als iets dat er bovenop komt. Evaluatie als deel van het leren richt zich op het *proces* van hoe leerlingen omgaan met tegengval, leren uit ervaring en het maken van realistische plannen om hun leren vooruit te helpen.

In de praktijk kan dit betekenen dat leerlingen realistische leerdoelstellingen bepalen in ondernemerschapsleren voor een opgegeven project, als onderdeel van hun vaardigheid in planning en management. (3.2). Dat kan onder andere zijn leerlingen elkaar feedback laten geven over hoe hun ideeën sterker kunnen worden. Ze kunnen daarbij gebruik maken van checklijsten en andere kaders om hun eigen vooruitgang te volgen en aan zichzelf verslag uit te brengen. Spreekkaders kunnen bijvoorbeeld gebruikt worden om leerlingen te ondersteunen, vooral die met minder zelfvertrouwen en aangepast om ondernemingsgerichte taal aan te moedigen (Figuur 4.1).

Dit betekent niet dat de leerkracht overbodig wordt in het proces opvolgen en verslag uitbrengen over de leerling zijn/haar vooruitgang. Integendeel, leerkrachten spelen een sleutelrol in het opvolgen van de kwaliteit van zelfevaluatie of evaluatie tussen leerlingen onderling. Ze komen tussen wanneer nodig om fouten en misvattingen recht te zetten. We moeten leerlingen dan wel aanmoedigen om een hogere graad van verantwoordelijkheid voor hun leren en evaluatie op te nemen, we mogen ook nooit vergeten dat ze in een leerproces zitten en dingen fout doen. Graham Nuthall ontdekte dat 80% van de feedback die leerlingen krijgen van andere leerlingen komt, maar dat 80% van die feedback fout was!⁶

Wat telt is dat leerlingen leren van het juiste soort feedback. Desondanks alle uitdagingen die bij zelfevaluatie en evaluatie onder gelijken komt kijken, zijn de

⁶Nuthall, G. (2007) Hidden Lives of Learners, NZCER.

meeste experten op dit vlak het eens dat evaluatie als deel van het leren het meest "karakteristiek is voor een ondernemende pedagogische aanpak".⁷

In de praktijk is het onderscheid tussen de drie verschillende benaderingen van evaluatie niet waterdicht. Stel bijvoorbeeld dat je je leerlingen een test voorlegt om te zien wat ze al weten over een bepaald onderwerp (bv. marketingstrategieën, zakenplan of wat ze denken dat ondernemers doen). Als het de bedoeling is om de resultaten te gebruiken om leeropportunities in de toekomst te plannen, dan heeft de summatieve test, een formatief doel.⁸ Als het aan de andere kant de bedoeling is om de testresultaten te gebruiken in een eindrapport voor je naar het volgende onderwerp overgaat, dan wordt het een evaluatie van het geleerde. Het is vooral belangrijk dat jij en de leerlingen allebei duidelijk weten wat het doel is van elke evaluatietask die je hen aanbiedt.

Om te illustreren hoe je summatieve en formatieve evaluatie kan combineren in de context van ondernemerschapleren, denk je eens aan een project waarbij je leerlingen vraagt om een nieuw product te ontwikkelen. Van bij aanvang zouden leerlingen de beoogde leerresultaten en succescriteria moeten kennen en begrijpen om ze te kunnen bereiken.

Tijdens het ontwikkelen van hun idee zouden jij of anderen formatieve feedback in deze stijl kunnen geven:

- Wat zijn de sterktes en zwaktes van het idee? Welke opportuniteiten geeft het? (Genereren van ideeën)
- Als we aan drie leerlingen zouden vragen om een voorstel te doen om het idee te verbeteren, wat zouden ze dan zeggen? (Concept testen)

⁷ Morseli, D. (2019) *The Change Laboratory for Teacher Training in Entrepreneurship*, Springer, p.26.

⁸ The distinction between summative and formative is summed up by Bob Stake: 'when the cook tastes the soup, that's formative; when the guests taste the soup, that's summative', quoted by Scriven, M. (1991) *Evaluation Thesaurus*, p.169.

- Kan je iemand voorstellen die het product of dienst zou kunnen testen? (Beta klanten)
- Hoeveel mogelijke obstakels zijn er te overwinnen? (Prototype design)
- Hoeveel onderhoud is er nodig? (Product testen)
- Hoe zou je de prijs testen? ("Het is meestal een goed idee om hoog te starten en dan al naargelang de test vordert te zakken om te zien hoe dit de verkoop beïnvloedt") (Markt testen)
- Ga je een evenement houden om het product of de dienst te lanceren? (Product lancering)⁹

Je zou ook feedback kunnen geven over de vaardigheden op het vlak van teamwork, zoals samenwerken, plannen en het beheer van de middelen, die gelinkt zijn aan de competenties in EntreComp.

Als van leerlingen verwacht wordt dat ze hun nieuw product voorstellen op het einde van het project, dan verschuift de nadruk eerder naar een summatieve benadering van de evaluatie. Op dat moment zullen de evaluatiecriteria zich eerder richten op vaardigheden op het vlak van het idee communiceren, interactie met het publiek, tijdsbeheer en zo verder.

Natuurlijk moet summatieve evaluatie niet noodzakelijk aan het einde van het project komen. Je kan eerder beslissen dat de leerlingen hun voorgestelde ideeën het onderwerp vormen van een test waarbij ze een score krijgen op 10 en waarbij de ideeën die onder 8 scoren niet verder in overweging genomen worden. Als een idee laag scoort, dan kan je de leerlingen vragen of ze het opnieuw willen indienen en of de score aanzienlijk verhoogd kan worden door enkele kleine veranderingen aan te brengen. Later in het project zou je een extern publiek

⁹ Process concepts gebaseerd op Gorman, T. (2007) Innovation, Adams Media. You can find information on innovation at: <https://www.ideo.com/>

kunnen uitnodigen om het prototype te beoordelen en als zij oordelen dat het te veel ontwerpfouten bevat, kan het idee afgevoerd worden. Samengevat: je kan summatieve en formatieve objectieven combineren om aan je noden tegemoet te komen.

Om te helpen met ideeën en opportuniteiten

- If I look at this from another angle, then...
- Als ik dit van de andere kant bekijk, dan...
- Een manier om mijn idee te verbeteren is door...
- Wat zou er gebeuren als we ... dit product kleiner/groter/in grotere of kleinere hoeveelheid maakten?
- Als je dit en dit combineert, dan...
- Toen ik het nog eens bekeek, viel me op...

Om te helpen met ideeën en interactie

- I can see how our idea has grown from...to...
- Ik zie hoe ons idee gegroeid is van ... naar...
- Ok, dit werkte niet zoals gepland, maar we hebben geleerd dat...
- Ik denk niet dat dit een goed zakenplan is omdat...
- Als we...de volgorde van dingen veranderen, dan... dit kan de zaken versnellen
- Kan je uitleggen waarom je denkt dat het ... te riskant is?
- Ik denk dat dit idee zal aanslaan, want...
- Ik denk dat we goed samenwerken, maar kunnen we...
- Ik vind dit voorstel om ons idee voor te stellen prima omdat...
- Hoe weten we of dit zou werken?
- Wat gebeurde er de vorige keer?

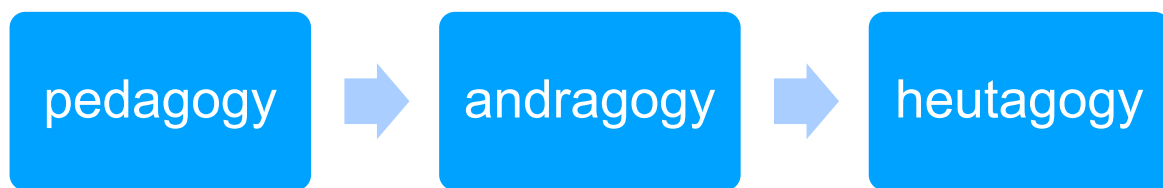
Om te helpen met middelen

- I could try asking...
- Ik zou kunnen proberen te vragen...
- Een erg handige website is...
- De persoon die me het meest in het project geholpen heeft, is ... omdat...
- OK, dit hulpmiddel heb ik niet, maar wat als ik ... probeer?
- Wie heeft dit probleem ook gehad? Wat hebben zij gedaan?
- Hoe kan ik dit sneller doen door technologie te gebruiken?
- Wat als we met twee samenwerken om dit hulpmiddel te delen?
- Is dit veilig?
- Als ik deze middelen nu gebruik, wat met...
- Is dit binnen ons budget?
- Is dit de beste manier om onze tijd te besteden?

Figuur 4.1. Voorbeelden van spreekkaders voor ondernemerschapsleren gekoppeld aan EntreComp

Terwijl leerlingen meer en meer een proactieve rol in het evalueren van hun eigen vooruitgang zouden moeten spelen, wil dit niet zeggen dat we de volledige verantwoordelijkheid over leerlingenevaluatie aan hen overlaten. De juiste richting wordt aangegeven door Penaluna en Penaluna die voorstellen om evaluatie te verschuiven van leerkracht-gecentreerde pedagogie naar het meten van leerlingen hun zelf-vastberadenheid (andragogiek) en geleid door leerlingen (heutagogiek) zodat de leerling gezien wordt als een onafhankelijke leerder die advies zoekt en die onderhandelt over de toegang tot leermiddelen.¹⁰

Figuur 4. 2 Vooruitgang in de verantwoordelijkheid voor evaluatie

Het belangrijkste besluit in dit onderdeel is dat evaluatie van het geleerde, in functie van het leren of als deel van het leren allemaal een plaats hebben in ondernemerschapsleren. Summatieve evaluatie biedt informatie om collega's, ouders, werkgevers en anderen in staat te stellen leerlingen te ondersteunen in de volgende stap van hun ontwikkeling. Door het delen van leerdoelstellingen en succescriteria, gekoppeld aan efficiënte feedback (besproken in het volgende deel), kunnen leerlingen hun bewustzijn over hoe zij beter worden doen groeien. Er zijn veel formatieve strategieën die kunnen aangepast worden om ondernemerschapsleren te ondersteunen (zie Taak 4.1). En door leerlingen hun capaciteit voor zelfevaluatie te ontwikkelen, kunnen ze meer bedachtzaam en meer en meer autonoom worden in hun ondernemerschapsleren.

¹⁰ Penaluna, A., & Penaluna, K. (2015). Thematic paper on entrepreneurial education in practice. Part 2. Building motivation and competencies. Available at: [http://www.oecd.org/cfe/leed/ Entrepreneurial-Education-Practice-pt2.pdf](http://www.oecd.org/cfe/leed/Entrepreneurial-Education-Practice-pt2.pdf).

ACTIVITY

WATCH: Stacey Young talks about a practical example of assessment

Watch a video with Stacey Young, sharing her experience of a practical way to make competences visible to learners and involve stakeholders from outside the school into learner assessment.

Link: <https://youtu.be/OtLSrkxoWCY>

LoopMe Group Forum Task 4.1: EntreAssess

EXPLORE: Explore the EntreAssess Teacher Reflection Tool.

This is a tool which allows you to reflect on the What, where, when, who and why of your assessment approaches. The tool offers feedback on your answers, and next steps ideas. You will find learning and assessment tips as well as ideas on how to make it online-friendly.

Surveyanyplace link: <https://s.surveyanyplace.com/entreassess>

REFLECT: Use the tool to identify a new addition to how you do assessment.

GROUP FORUM REPORT: Share your reflections with participants through a report loop in the LoopMe Group Forum.

LoopMe Individual Task 4.1: Your teaching

ACT: Implement one new assessment approach in your teaching – either face to face or online – something you have not used before.

REFLECT: Reflect on the following questions:

- Which competences did you assess?
- How did you assess them?
- What worked well?
- What would you do differently next time?

If you are not directly teaching students, instead plan your approach then discuss the ideas you have with a colleague.

Share your reflections with your trainer in LoopMe

4.2 Feedback met betrekking tot ondernemerschapsleren delen

Wat zijn, volgens jou, de belangrijkste dingen die je kan doen om je leerlingen vooruit te helpen in hun leren, ongeacht hun leeftijd, mogelijkheden of het vak dat je geeft?

Onderzoekers vertellen ons dat het krijgen van het juiste soort feedback over hoe goed ze wel bezig zijn één van de factoren is die het grootste verschil maakt.¹¹ Simpel gesteld: feedback aan leerlingen is alle informatie die ze over zichzelf krijgen. In alle haar facetten is het juiste soort feedback belangrijk i.e. feedback die duidelijk is, beknopt, goed getimed en het leren vooruithelpt. Daar tegenover kan feedback die slecht getimed is, bot, vaag of inaccuraat desastreus gevolgen hebben. Werknemers worden gedesillusioneerd, angstig en onzeker, klanten verliezen vertrouwen en gaan elders, managers verliezen respect en uiteindelijk kan de zaak opgedoekt worden. Op dezelfde manier kunnen leerlingen die geen kwalitatieve feedback krijgen worstelen om vooruitgang te boeken. In feite is feedback de belangrijkste motor om vooruitgang in het leren te maken.¹² Het doet er niet toe voor welk vak of leeftijdsgroep je werkt.

Eén van de redenen waarom sommige individuen de top bereiken in hun vak (van sport tot nucleaire fysica) is omdat ze kwalitatieve feedback opzoeken en ernaar handelen. Dit is één van de belangrijkste bevindingen uit onderzoek naar doelbewust oefenen, besproken in module 5.¹³ Talent en inspanning alleen zijn niet genoeg. Vaardige coaches kunnen een aanzienlijk verschil maken alhoewel het type feedback dat ze geven varieert. De meest succesvolle coaches in Braziliaans Futsal (zaalvoetbal), leggen de sessie niet stil om een bepaalde vaardigheid aan te leren, spelers te prijzen of kritiek uit te oefenen, zoals dat

¹¹ Hattie, J. and Timperley, H. (2007) 'The Power of Feedback' Review of Educational Research March 2007, 77 (1), pp. 81-112.

¹² Hattie, J. (1999). Influences on Student Learning. Auckland: University of Auckland.

¹³ Ericsson, A. and Pool, R. (2017) Peak: How all of us can achieve extraordinary things, Vintage Books.

algemeen het geval is tijdens voetbaltrainingen. Ze hebben liever dat de spelers "opgeslorpt" worden door het spel en spelen met een verschroeiend tempo. Wel observeren de coaches en zullen ze af en toe een glimlach of gebaartje tonen, maar niks meer, behalve de bal wegnemen als een beweging niet werkt. Zo een ontspannen benadering staat in schril contrast met hoe Japanse topviolisten gecoacht worden. Zij mogen geen noot spelen tot ze weken aan een stuk geleerd hebben hoe ze viool en strijkstok correct vasthouden. Alhoewel compleet verschillend in stijl, hebben beiden technieken hun efficiëntie bewezen omdat ze tegemoetkomen aan de noden van de leerders en de vooropgestelde taken.¹⁴

Feedback aan leerlingen kan veel vormen aannemen, van een knikje of frons tijdens de les tot loven, gequoteerd werk, signalen, correcties, opleggen van iets. Deze zijn efficiënter dan andere soorten zoals beloningen en straffen.¹⁵ Studies over de meest efficiënte feedback ¹⁶ tonen dat het in drie types valt:

- Appreciatie – bedanken, motiveren en met anderen verbinden
- Coachen – kennis uitbreiden of vaardigheden verbeteren
- Evalueren – quoteren of rangschikken volgens een set normen

Alle drie de soorten feedback zijn belangrijk, of de ontvanger nu een leerling, leerkracht of ervaren ondernemer is. Psychologisch gesproken voelen we allemaal de nood om gerustgesteld te worden (appreciatie), te begrijpen waarin en hoe we beter kunnen worden (coachen) en te weten waar we staan (evaluatie).

Efficiënte feedback is tweerichtingsverkeer. In zakelijke context, gaat het vaak over luisteren naar wat klanten en andere belanghebbende te zeggen hebben en het meest passende antwoord afwegen. In onderwijs kan zo een interactie verschillende vormen aannemen bv. tijdens groepswork in een les kan het

¹⁴ Coyle, D. (2010) *The Talent Code: Greatest Isn't Born*, Arrow.

¹⁵ Hattie, J. and Timperley, H. (2007) 'The Power of Feedback' *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112.

¹⁶ Stone, D. and Heen, S. (2014) *Thanks for the Feedback*, Portfolio.

gewoon een opgestoken duim zijn, een bemoedigend woordje, een vraag, even interesse tonen, een tip om een bepaald hulpmiddel te gebruiken, bij de groep gaan zitten of geschreven commentaar. In ondernemingsprojecten krijgt zulke feedback een extra betekenis omdat de focus er ligt op "proces"-gerichte feedback, meer dan op de taak zelf. Met andere woorden de vaardigheden die leerlingen laten zien of hun vooruitgang in die richting.

Maar wat betekent dit nu in de praktijk? Wat zou je zien in een klas waar er efficiënte feedback op ondernemerschapsleren gegeven wordt? (Tabel 4.4).

Je zou zien	Je zou horen
<ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen genereren ideeën op een gezamenlijk, open en hulpvaardige manier (1.2, Creativiteit) • Leerlingen hebben het vertrouwen om elkaars standpunt uit te dagen en meningen te uiten (1.4, Ideeën naar waarde schatten) • Leerlingen controleren hun eigen vooruitgang tegenover ondernemende leerdoelstellingen, door gebruik van rubrics en checklijsten (2.1, Zelfbewustzijn en zelfkracht) • Visueel materiaal in de klas zoals posters, motiverende quotes en ander visueel materiaal dat duiding geeft waarom het de moeite waard is om vol te houden, zelfs bij tegengval. (2.2, Motivatie en volharding) 	<ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen stellen "waarom-" en "hoe-" vragen over hun ideeën aan elkaar en aan de leerkracht (1.4, Ideeën naar waarde schatten) • Ondernemende taal bij evaluatie gebruikt door zowel de leerkracht als samenwerkende leerlingen bv. "doelen", "focus", "niet opgeven", "prioriteren", "probeer een andere manier", "ervoor gaan" en "samenwerken". (3.4, Samenwerken met anderen) • Leerkrachten inspireren leerlingen door met hun stem te variëren om leerlingen op koers te houden en hun beoogde resultaten te bereiken (2.5, Anderen mobiliseren)

• Middelen worden op de correcte manier uitgehaald en behandeld (2.3, Middelen mobiliseren) • Leerkrachten veranderen van plaats tijdens de les en gebruiken non-verbale signalen om leerlingen betrokken en gemotiveerd te houden (2.2, Motivatie en volharding)	

Tabel 4.4. Zichtbare en hoorbare tekenen van effectieve feedback in ondernemerschapsleren (EntreComp competenties tussen haakjes)

Er is bewijs dat stelt dat mondelinge feedback efficiënter is dan geschreven omwille van de onmiddellijkheid en de mogelijkheid die het de leerlingen geeft om hun werk te corrigeren.¹⁷ Dat neemt niet weg dat geschreven feedback in de toekomst nog geraadpleegd kan worden terwijl mondelinge feedback afhankelijk is van het geheugen. De twee combineren bij het opvolgen van de leerling zijn/haar vorderingen is het meest efficiënt en kan versneld worden door het gebruik van symbolen bij het verbeteren.

Een manier om feedback te bekijken in een ondernemingscontext is als een ononderbroken geheel.

¹⁷ Brooks, V. (2002) Assessment in Secondary Schools, Open University Press.

Convergent	Divergent
Leerkracht-geleid	Faciliterend
Taakgericht	Procesgericht
Eén antwoord	Meerdere antwoorden mogelijk

Kader 2 Feedback als ononderbroken geheel

Feedback (zowel van jou als van leerlingen) over ondernemend zijn zou zich naar de rechterkant van het ononderbroken geheel moeten bewegen. De leerkracht neemt een faciliterende rol op en streeft er naar zelfregulatie bij leerlingen te bevorderen zo dat ze de controle over hun eigen ideeën in handen nemen. Het doel is niet om leerlingen tot bij één correct antwoord te leiden door hun fouten te verbeteren. Maar eerder neemt de leerkracht een meer provocerende houding aan door leerlingen aan te zetten meerdere standpunten in overweging te nemen en de mogelijkheid dat er meerdere oplossingen voor het probleem zijn. De nadruk ligt op vaardigheden en attitudes die gewaardeerd worden tijdens het proces van ideeën ontwikkelen, eerder dan het volbrengen van een voorgeschreven taak.

Stel dat je je leerlingen de opdracht geeft om een nieuwe boodschappentas te ontwerpen.¹⁸ Je zou de evaluatiecriteria met je leerlingen kunnen delen, bv. de originaliteit van het idee, de kwaliteit van het ontwerp en als het een taak is waarvoor samengewerkt moet worden, hoe goed ze dit doen. Feedback zou dan gericht zijn op de mate waarin leerlingen deze competenties tonen.

Je zou nochtans ook het oorspronkelijke probleem kunnen herkaderen. In plaats van de taak op te leggen om een nieuwe tas te ontwerpen, zou je een andere invalshoek kunnen gebruiken en nadenken hoe je boodschappen van de winkel

¹⁸ Dit idee wordt in detail besproken door Alesina, I. And Lupton, E. (2010) Exploring Materials. Creative Design for Everyday Objects, Princetown Architectural Press.

tot bij de klant thuis krijgt. Leerlingen beelden zich misschien in om boodschappen op de rug naar huis te dragen of op hun hoofd (zoals in sommige landen de gewoonte is) of in een tas met wielen.

Feedback wordt dan een tweerichtingsconversatie tussen leerlingen, waarbij jij de leerlingen wegleidt van een enggeestige oplossing en doet nadenken over bredere perspectieven met een opener einde – om verder dan de tas te denken! Dit weerspiegelt de echte wereld van ondernemers. In dit welbepaald voorbeeld heeft het geleid tot thuislevering en online winkelen. In de feedbackconversatie, zouden leerlingen kunnen voorstellen om het probleem te verkennen vanuit:

- een ecologisch perspectief i.e. hoe afval beperken
- een toekomstperspectief – hoe goederen getransporteerd zouden worden anno 2030
- een landbouwers perspectief – hoe je verse producten snel tot bij de klant krijgen (zonder de kleinhandelaar)
- een “winkelervaring” perspectief – of klanten hun eigen tassen zouden meebrengen als ze daartoe aangemoedigd worden
- een ontwerp-denken perspectief – focussen op verschillende materialen, formaten, vormen en kleuren

Feedback mag geen lineair éénrichtingsproces zijn. Leerlingen moeten zich comfortabel voelen in hun omgeving om ideeën voor te stellen, met hun gedachten te spelen, fouten te maken en feedback te geven aan elkaar en aan de leerkracht.

LoopMe Group Forum onderwerp 4.2 (1): Feedback geven

Denk aan de laatste keer dat je leerlingen feedback gaf. Bevatte die alle drie de elementen: appreciatie, coaching en evaluatie?

Welk element vind je het moeilijkst om in je evaluatie op te nemen? Waarom?

Deel je bedenkingen op ENTRECOMPEDU FORUM

Optionele LoopMe Trainingstaak 4.2 (2): Negatieve effecten bij feedback

In welke omstandigheden kan feedback een negatief effect hebben en welke technieken kan je toepassen wanneer je leerlingen feedback geeft over ondernemerschapsleren?

Deze samenvatting van bewijzen voor het belang van kwaliteitsfeedback geven aan leerlingen kan je aan het denken zetten:

<https://educationendowmentfoundation.org.uk/index.php?/evidence-summaries/teaching-learning-toolkit/feedback/> (Nota: de tekst is in het Engels – gebruik Google Chrome voor een automatische vertaling, indien nodig)

Deel je bedenkingen met je trainer op ENTRECOMPEDU Module 4 Taak 4.2.1

LoopMe Trainingstaak 4.2: Feedback geschikt voor ondernemerschapsleren

Welke van de volgende afbeeldingen vat het beste samen welk soort feedback zich in jouw klas voordoet (A, B of C)? Welke is het meest geschikt voor ondernemerschapsleren, denk je? Share your reflections with your trainer in LoopMe.

A

B

C

Deel je bedenkingen met je trainer in ENTRECOMPEDU Module 4 Taak 4.2

4.3 Vooruitgang en prestaties vieren

De tijd nemen om prestaties te vieren kan voordelen hebben. Psychologisch, komen er endorfines vrij in je lichaam die een positief gevoel stimuleren. Het vieren van prestaties versterkt het gewenste gedrag wanneer nieuwe uitdagingen zich aanbieden. Er zijn ook sociale voordelen. Succes delen als een team versterkt banden en het samenhangingsgevoel. Psychologen hebben aangetoond dat wanneer we goed nieuws delen met anderen, het positieve effect van hoe we ons voelen de gebeurtenis zelf ver overstijgt. En wanneer dit vieren goed ontvangen wordt, zijn de voordelen nog groter.¹⁹ In onderwijs kan het nalaten van succes vieren de leerlingen achterlaten met het gevoel over het hoofd te worden gezien, teleurstelling of leegheid. Als je dit allemaal in overweging neemt, dan is het essentieel om leerlingen hun vooruitgang en prestaties te vieren in ondernemerschapsonderwijs, zelfs wanneer de winst beperkt lijkt te zijn (zie Ga Dieper 4.3).

¹⁹ Gable, S. et al., (2004) 'What Do You Do When Things Go Right? The Intrapersonal and Interpersonal Benefits of Sharing Positive Events', *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, No. 2, 228–24.

Ondernemend zijn zou een fijne en vreugdevolle ervaring moeten zijn. Leerlingen mogen het niet gelijkstellen met het onvermoeibaar najagen van financiële winst. Onderzoek toont aan dat de meeste ondernemers niet gedreven worden door geld, maar door de opwinding van de concurrentie, de drang te ontdekken, de vreugde van iets te creëren, de voldoening van een team te bouwen en, fundamenteel, een verlangen om betekenis te scheppen in het leven.²⁰ Veel van dit alles komt overeen met Abraham Maslows theorie van motivatie (met zelfwaarde en zelfverwezenlijking als de hoofddoelstellingen) en Mihaly Csikszentmihályi's notie van "flow" (wanneer je zo opgeslorpt wordt door wat je doet, dat de tijd voorbij vliegt) als het geheim van geluk.

Ondernemerschapsprestaties vieren is essentieel. Vanwege de drukte in scholen of hogescholen, worden de kleine succeservaringen van elke dag soms makkelijk vergeten. Andy Hargreaves roept professionals op om "opbeurende conversaties" aan te gaan met hun collega's op een manier zodat ook leerlingen er voordeel uit halen.²¹ Hij wijst erop dat wanneer je aan winnaars van de titel "Leraar van het Jaar" vraagt wat het gevolg van hun eretitel was, er veel antwoorden dat ze door hun collega's genegeerd werden. De meest leerkrachten geloven dat zij erkenning voor hun harde werk verdienen en ze vinden het moeilijk te aanvaarden wanneer iemand op het ereschavotje boven hen geplaatst wordt. Collectief succes erkennen (in verschillende vormen) kan de moraal van zowel leerkrachten als leerlingen opkrikken.

Verlag uitbrengen over leerlingen hun succes op het vlak van ondernemerschap kan verschillende vormen aannemen die verder gaan dan de standaard geschreven commentaren bestemd voor leerkrachten, werkgevers of ouders. Veel scholen in Europa maken gebruik van sociale media (bv. Edmodo, Google plus). Ze zijn een voor de hand liggende keuze om leerlingen hun succesverhalen

²⁰ <https://www.forbes.com/sites/groupthink/2013/02/13/what-drives-the-best-entrepreneurs-hint-its-not-money/#3869fc3a4348>

²¹ Hargreaves, A. (2017 in Wallace, I. and Kirkman, L. Progress, Crown House, p.146

te delen en ééntje die discussie en feedback oplevert.²² Leerlingen kunnen zelf belast worden met de verantwoordelijkheid over hoe zij het delen van hun resultaten zien en hoe het publiek de wijze en inhoud bepaalt.

Hier zijn enkele voorstellen om nieuws te delen en prestaties in ondernemerschapsonderwijs in het zonnetje te zetten (lesgeven en leren):

²² Voor meer voorbeelden, zie <https://www.commonsense.org/education/top-picks/social-networks-for-students-and-teachers>

Post evenementen zoals bedrijfsbeurzen op sociale media en de website van de school. Stuur een briefje aan of bel ouders op om hen te bedanken voor een positieve houding of prestaties van hun kinderen.

Contacteer de plaatselijke krant en schrijf een stukje met de leerlingen over hun project.

Contacteer een plaatselijk bedrijf dat verband houdt met gelijk welk ondernemersproject en bekijk of het geregeld kan worden dat leerlingen er hun werk kunnen tentoonstellen of het op de website vermeld kan worden.

Bekijk de mogelijkheid om ideeën uit te wisselen met een andere school in je eigen land of het buitenland.

Bezoek de plaatselijke bibliotheek, stadhuis, gemeentelijke diensten, supermarkten, etc. en kijk of er mogelijkheid is om de leerlingen hun werk tentoon te stellen.

Contacteer plaatselijke universiteiten en verken mogelijkheden bij opleiders daar om je project te ondersteunen.

Organiseer een ondernemingsweek voor leerlingen gebaseerd op een thema bv. "gezond leven", "zorg voor de gemeenschap", of laat dit misschien samenvallen met een herdenking en moedig iedereen aan om ideeën bij te dragen. Moedig leerlingen aan om verantwoordelijkheid te nemen om het evenement te organiseren. Stel de ideeën in de schoolgebouwen of stadhuis tentoon en nodig ouders en andere leden van de gemeenschap uit.

LoopMe Forum onderwerp 4.3: Hoe leren vieren?

Nieuws delen en prestaties vieren gaat niet alleen over het vieren van succes, het draait om het vieren van het leren zelf en leren kan gebeuren door de ervaring van je door moeilijkheden te moeten worstelen tijdens een activiteit of project, in iets te mislukken of bij een taak zelfs volledig de mist in te gaan. Is het wel een mislukking als we eruit leren?

Hoe kunnen we alle soorten leren – inclusief mislukkingen - vieren?!

Deel je bedenkingen op ENTRECOMPEDU FORUM

LoopMe Individual Task 4.3: Plan a simple activity

Using your idea, plan a simple activity for your teaching – you can either
(1.) Discuss this with a colleague – share ideas on how to better celebrate progress in learning or

(2) Carry out the activity with your learners.

Use the EntreComp in Your Teaching simple activity planner:

<https://s.surveyanplace.com/activities>

Reflect back on the experience using the following questions:

- What was expected?
- What was unexpected?
- What would you do differently next time?

Share your reflections with your trainer in LoopMe

